

Wstęp

Dzieci są ludźmi, w duszy ich są zadatki tych wszystkich myśli i uczuć,
które my posiadamy. Więc rozwijać te zarodki,
delikatnie kierować ich wzrostem należy.

Janusz Korczak

Współczesne podejście do dziecka, dzieciństwa należy wiązać z założeniami pedagogiki humanistycznej, orientacją nastawioną „na dziecko (*humanum*)” i „ku dziecku”. Dziecko postawione zostało w tym paradygmacie w centrum zainteresowań pedagogów. Podkreśla się tutaj, że dziecko jest wartością, osobą obdarzoną godnością i wolnością, której przypisane są określone prawa. Dziecko traktowane jest jako podmiot rozwoju zakorzeniony w kulturze i historii, jako twórca własnej przestrzeni życia. Współcześni przedstawiciele nauk społecznych określają dzieciństwo jako kategorię historyczno-społeczno-kulturową¹. Oznacza to, że badania dzieciństwa zawsze uwzględniają kontekst społeczny, środowiskowy, w jakim wychowywane są dzieci.

Zainteresowanie pedagogiki dzieckiem, jego dzieciństwem wiąże się z procesem wychowania rozumianym jako integralny rozwój dziecka, który uwzględnia wszystkie sfery jego rozwoju: psychiczną/emocjonalną, intelektualną, fizyczną, społeczno-kulturalną i duchową. Proces ten dokonuje się w różnych środowiskach wychowawczych, zwłaszcza w rodzinie, w szkole, w środowisku lokalnym i globalnym (np. poprzez mass media). Pedagoga interesuje dzieciństwo w aspekcie potrzeb rozwojowych, opiekuńczo-wychowawczych dziecka oraz relacji występujących w tej fazie życia. Takie podejście do badań nad dzieciństwem przyczynia się do diagnozy zagrożeń rozwojowych, wyjaśnienia ich źródeł, skutków, aby można było podjąć działania naprawcze².

Interesujące i aktualne poglądy na dziecko, jego dzieciństwo i wychowanie przedstawił Janusz Korczak, jeden z wybitnych przedstawicieli pedagogiki jako nauki o wychowaniu człowieka – dziecka. Jest on twórcą oryginalnego

¹ B. Smolińska-Theiss, *Dzieciństwo*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1, red. T. Pilch, Warszawa 2003, s. 868.

² J. Brągiel, B. Matyjas, K. Segiet, *Dzieciństwo – w stronę poznania, zrozumienia i zmiany*, Poznań 2019, s. 63.

systemu wychowania opartego na szacunku, zaufaniu i miłości do dziecka. Propagował także prawa przysługujące dziecku, które opierał na założeniu, że dziecko jest osobą i z tego tytułu wynikają atrybuty jego egzystencji. Nawiązanie do idei J. Korczaka widoczne jest we współczesnej pedagogice, czego przykładem są prężnie działające w Polsce Korczakowskie Szkoły Marzeń. Ten uznany i szanowany pedagog przywiązywał ogromną wagę do podmiotowego traktowania dziecka; twierdził, że dziecko to wartość najwyższa, przypisane są mu godność i prawa. Podkreślał także twórcze podejście dziecka do własnego życia, kształtowania własnej osobowości. To także – według niego – prawo dziecka do opieki w okresie dzieciństwa, z którą należy łączyć odpowiedzialność dorosłych (rodziców, wychowawców w placówce opiekuńczej) w procesie wychowania.

Zaprezentowana monografia zawiera zagadnienia dotyczące podmiotowości dziecka i wartości dzieciństwa w odniesieniu do współczesnej pedagogicznej recepcji myśli J. Korczaka. Całość złożona jest z trzech części. W pierwszej scharakteryzowany został proces kształtowania się podmiotowości dziecka w pedagogice/wychowaniu. Szczegółowo zostały tutaj poruszone takie zagadnienia jak: podmiotowość dziecka w kontekście wychowania, podmiotowość w ontogenezie dziecka, poczucie podmiotowości i podmiotowość dziecka rozpatrywane w praktyce wychowania. Przedstawione rozważania stanowią ważny pedagogicznie dyskurs dotyczący idei podmiotowości dziecka w wychowaniu. W drugiej części ukazane zostały Korczakowskie myśli, dociekania teoretyczne na temat dziecka i dzieciństwa. Wyróżniono tu następujące zagadnienia: dziecko i dzieciństwo jako wartość, niedostrzeganie wiodących praw dziecka, rodzina i dziecko w obliczu presji zmian oraz odpowiedzialność rodzicielska jako potrzeba czasów współczesnych i konieczność powrotu do idei J. Korczaka. Z kolei część trzecia zawiera szczegółowy opis systemu J. Korczaka w praktyce. Należy tutaj wymienić: genezę systemu wychowania J. Korczaka i jego główne założenia, egzemplifikację realizacji założeń Korczakowskiego systemu wychowania, znaczenie wychowawcy w systemie wychowania J. Korczaka, inne formy wspierające Korczakowski system wychowania dziecka, a także takie zagadnienia jak rodzina i szkoła jako formy wspierające realizację systemu wychowania wybitnego pedagoga oraz Korczak a współczesność. Na końcu monografii zamieszczono bogatą bibliografię: publikacje, które stanowiły źródło do napisania poszczególnych części opracowania. Monografia pełni rolę inspirującego głosu w narracji nad fenomenem i aktualnością pedagogiki Korczakowskiej w czasach obecnych.

Wyrażamy nadzieję, iż podjęty w niniejszej monografii namysł będzie stanowił inspirację do dalszych poszukiwań naukowo-badawczych. Prezentowaną monografię kierujemy do przedstawicieli wielu nauk, w tym humanistycznych, społecznych, teoretyków dzieciństwa i jego badaczy, nauczycieli,

pedagogów, studentów kierunków socjologicznych, pedagogicznych, nauk o rodzinie, psychologów oraz szerokiego grona odbiorców, którzy interesują się profesjonalnie problematyką dziecka, dzieciństwa, a także do rodziców.

Na koniec należy dodać, że jest to druga nasza publikacja o dzieciństwie wydana w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pierwsza pt. *Dzieciństwo – w stronę poznania, zrozumienia i zmiany* ukazała się w 2019 roku.

Autorki kierują szczególne podziękowania do Władz Dziekańskich Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu za życzliwe przyjęcie propozycji wydawniczej oraz pomoc w opublikowaniu książki.

Poznań, grudzień 2023 r.